

Hoe zit het met het Markermeer en IJmeer?

Met het vaststellen van de Nota Ruimte in 2006, is besloten geen rekening meer te houden met inpoldering (reservering Markerwaard). Sindsdien gaan de discussies over de ecologische kwaliteit, de waterhuishouding en de mogelijkheden voor medegebruik voor recreatie, verstedelijking en vervoer. Het kabinet heeft de provincies Flevoland en Noord-Holland verzocht de regie op zich te nemen voor het maken van een toekomstvisie voor het Markermeer en IJmeer.

De maatschappelijke behoefte om mee te denken over de inrichting van het IJsselmeergebied is groot. Verschillende organisaties hebben de afgelopen jaren visies, plannen en projecten ontwikkeld voor de inrichting van delen van dit gebied.

Wat is het belang voor natuur en milieu?

Het IJsselmeergebied, inclusief het Markermeer en IJmeer, is uniek in zowel Nederland als Europa. Het is onderdeel van het Natura 2000 netwerk en een Europees erkend wetland van internationale betekenis. Het IJsselmeergebied is een onmisbare schakel in de vogeltrekroutes tussen Siberië en Afrika. Voedselrijk, ondiep water en voldoende rust zorgen ervoor dat het hele jaar door grote aantallen vogels verblijven op het Markermeer, IJmeer, IJsselmeer en de randmeren. Deze vogels zijn vooral afkomstig uit Noord- en Oost-Europa.

Het IJsselmeer is het grootste zoetwatermeer in West-Europa en speelt een belangrijke rol in de waterhuishouding van Nederland. In de warmer wordende zomers zal het Markermeer in toenemende mate deel uitmaken van de strategische zoetwatervoorraad van Nederland, voor drink- en landbouwwater.

Tenslotte zijn rust, ruimte, openheid en duisternis belangrijke waarden. Ook landschappelijk en cultuurhistorisch gezien is het gebied zeer waardevol.

3. Markermeer, IJmeer en IJsselmeer 2026: de blauwe parel van Nederland

Het gaat niet goed met de ecologie van het Markermeer en IJmeer. In deze meren zit veel slib dat een nadelige invloed heeft op de driehoeksmossel. Deze mossel is belangrijk voedsel voor duikeenden als kuifeend en tafeleend. Ook gaat het aantal vissen, zoals spiering, achteruit met negatieve gevolgen voor viseters als het nonnetje. Kortom, Markermeer en IJmeer slibben dicht tot levenloos water. De belangrijkste uitdaging is deze ecologische achteruitgang te keren.

Ook zijn er op korte termijn maatregelen nodig in verband met de gevolgen van de klimaatverandering. Door de zeespiegelstijging zal het waterpeil omhoog gaan. Dit betekent dat het IJsselmeer, Markermeer en IJmeer klimaatbestendig moeten worden. Om in het omringende land het huidige veiligheidsniveau te behouden, is het nodig voldoende aandacht te besteden aan de inrichting en de oevers van het IJsselmeergebied.

Natuur en Milieu Flevoland ziet goede mogelijkheden voor de ontwikkeling van Markermeer, IJmeer en IJsselmeer tot de blauwe parel van Nederland in 2026.

Hoe ziet over 20 jaar het IJsselmeergebied, inclusief Markermeer en IJmeer, eruit als het dynamische, kloppende Natte Hart? Wij schetsen de contouren.

3.1 Visie 2026:

Markermeer, IJmeer en IJsselmeer: de blauwe parel van Nederland

In 2026 is iedereen enthousiast dat het Markermeer een volwaardig, onlosmakelijk onderdeel is van de Rijndelta. Een tijdige koersverlegging heeft ervoor gezorgd dat dit water blijvend op de kaart is gekomen. In al zijn aspecten is het tussen de oren komen te zitten van bestuurders, stedelingen, boeren en vissers.

Van restwater dat is overgebleven na de serie inpolderingen van de Zuiderzee, is het IJsselmeergebied uitgegroeid tot een *mega natuur- en recreatiegebied* met fantastische *overgangen van land naar water*. De kernwaarden van het Markermeer en IJmeer zijn versterkt, zoals openheid, rust en natuur, met oog voor recreatie. Het hart is open gebleven, rust en voedsel voor watervogels zijn geborgd.

De Almeerder en Lelystedeling genieten van de prachtige blauwe parel dicht bij huis. Het IJsselmeer, Markermeer en IJmeer bieden mooie vergezichten, momenten van rust en bezinning en de kans op een verrassende ontmoeting met een *visarend in de achtertuin*. Van ver buiten onze landsgrenzen komen mensen genieten van dit unieke landschap dat in West-Europa zijn weerga niet kent.

Het Markermeer en IJmeer zijn uitgegroeid tot *robuuste ecologische schakels*. Ze staan in verbinding met het noordelijk deel van het IJsselmeer, de omringende randmeren en aangrenzende landzijden. Het IJsselmeergebied vormt nu één ecologisch geheel met de Oostvaardersplassen (en Oostvaarderswold met een corridor naar de Veluwe), Waterland, het Naardermeer en de Vechtplassen. Deze ecologische schaa sprong heeft geleid tot een geweldige kwaliteitsimpuls in de gehele regio.

Aan de westkant van de Oostvaardersplassen is een *wetland* aangelegd. De Lepelaarplassen met hun natte graslanden zijn verrijkt met *natuurlijke vooroevers*.

Uitgebreide vooroeverontwikkeling heeft zich ook voorgedaan aan beide kanten van de Houtribdijk. Aan de westzijde van de Houtribdijk is een dynamisch *moeras* met slikvelden en moerasbos ontstaan. De *zeearend* en de *bever* hebben zich definitief gevestigd en ook de *otter* is teruggekeerd. Er is een discussie over de mogelijke vestiging van *elanden* en *kroeskoppelikanen* nu de ontwikkelingen zo bijzonder zijn.

Door het creëren van een groene gordel met moerassen, natte graslanden en voerovers is het *slibprobleem* in het Markermeer en IJmeer teruggedrongen. Het invangen van slib in de moerassen zorgt voor vermindering van het slibgehalte in het water.

De natuurlijke dynamiek is teruggekeerd, mede door openingen in de Houtribdijk. Markermeer en IJmeer zijn meer één geheel geworden met de rest van het IJsselmeer. Vrije uitwisseling van water is goed voor de biodiversiteit. Vissen en andere waterorganismen hebben niet langer last van barrières, waardoor hun populaties stabiel worden. Het Markermeer en IJmeer zijn niet langer de zwakste schakels van de Natte As.

De *waterkwaliteit* van Markermeer en IJmeer is sterk verbeterd, mede door vermindering van de slibproblematiek. Het IJsselmeer is nog steeds het belangrijkste zoetwaterbekken van Nederland. In de warme zomers is herhaaldelijk gebleken hoe belangrijk de watervoorraad is als drinkwater, voor een enorme regio die zich uitstrekt van het Groene Hart tot ver in Friesland en Drenthe.

Recreatie is op zorgvuldige wijze ingepast. Op sommige plekken is het aantal stranden en jachthavens uitgebreid, en wel zo dat zij de ecologie ter plaatse minimaal aantasten. Er zijn stiltegebieden aangewezen bij de Houtribdijk, Oostvaardersplassen en Lepelaarsplassen. Als compensatie voor de toenemende recreatiedruk is het aanwijzen van *rustzones en stiltegebieden* noodzakelijk. Medegebruik van het gebied is prima, maar verbruik niet.

Visserij in het IJsselmeer vindt op *duurzame wijze* plaats, dus met respect voor de zoetwatervisstand. Een alternatieve, duurzame optie zijn viskwekerijen. De visserijsector is omgeschakeld van de oogst van zoveel mogelijk kilo's naar het leveren van kwalitatief goede gebiedseigen producten. Er zwemmen weer grotere exemplaren vissen rond en de roofvisstand is flink toegenomen. Een tiental bedrijven vist op een verantwoorde manier, de door visserij veroorzaakte vogelsterfte is verleden tijd. Het heldere water is een goede leefomgeving voor nieuwe vissoorten als houting, zeeforel en roofblei. In de vorm van gerookte IJsselmeerspecialiteiten vinden de vissen hun weg in de regio. De dominante populatie aalscholvers is minder groot omdat er geen overmatige hoeveelheid kleine vis meer aanwezig is.

Almere en Lelystad gaan op een fraaie manier over in het IJmeer en Markermeer. Aan het water gelegen woningen zijn binnendijks gebouwd. Kleinschalige laagbouw in de vorm van drijvende woningen zijn unieke en geliefde woonmilieus. De havenfaciliteiten van Almere en Lelystad zijn op beperkte schaal verder ontwikkeld door het aantal ligplaatsen binnendijks te vergroten. In combinatie met *extra wateropvang binnendijks* zijn het Markermeer, IJmeer en IJsselmeer klimaatproof geworden.

Met de *hypermoderne Hollandse brug* heeft Almere een eigen icoon en landmark gekregen. Almeerders en Amsterdammers pendelen heen en weer over de IJmeerverbinding. De bottleneck bij de Oranjesluizen is opgelost.

3.2 Op weg naar 2026....

Deze stappen leiden naar een blauwe parel in 2026:

- water als leidend principe,
- nationaal waterprogramma voor het dynamische natte hart,

- natuurlijke en heldere randen,
- klimaatbestendig Markermeer en IJmeer.

→ **Water als leidend principe**

Dit vergt een nieuwe manier van samenwerken op alle niveaus. De grondgedachte is dat water geen restfunctie is, maar een bindende factor in de ruimtelijke ordening van dit deel van laag Nederland. De stijgende zeespiegel, de behoefte aan kwalitatief goed zoet water en het besef dat dit landschap internationaal waardevol is, vormen de basis.

De wens om de overgangen van land naar water te versterken, levert een kwaliteitsimpuls. Zeker als de wetlandfuncties binnen- en buitendijks als één geheel worden beschouwd. Naast de 'boost' voor de natuurwaarden scheidt dit ook een randvoorwaarde voor een waardevol landschap dat recht doet aan de identiteit van Flevoland. Het Natte Hart is geen eenkleurige watervlakte op planologische kaarten, maar een uniek waterlandschap met net zoveel gradaties als er op het land zijn te vinden. Medegebruik en zoning van activiteiten kunnen met dit landschap in harmonie worden gebracht, zodat er een sterker geheel ontstaat.

→ **Waterprogramma 'het dynamische hart'**

Het omzetten van dit gedachtegoed in een planmatige aanpak vereist bestuurlijke daadkracht. Om op een dergelijk schaalniveau resultaat te kunnen boeken, moet er een duidelijke probleemhouder zijn en een regisseur met voldoende mandaat. Dit voorkomt dat het resultaat verbreekt vanwege de verschillende deelbelangen van de diverse stakeholders.

Er moet een waterprogramma komen, gericht op versterking van landschappelijke en ecologische kwaliteit, onder de verantwoordelijkheid van een programmaminister. In het waterprogramma staat versterking van de groene en blauwe kwaliteiten voorop. Binnen de kaders van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn is inpassing van recreatief en ander medegebruik van het Markermeer en IJmeer mogelijk. Een brede maatschappelijke coalitie, van natuur- en milieuorganisaties en de recreatiesector, draagt belangrijke bouwstenen voor het programma aan.

→ **Natuurlijkere en heldere randen**

Een groene gordel met moerassen, natte graslanden, vooroevers en een grootschalig oermeeras leidt tot een natuurlijker systeem. De voornaamste functie van dit systeem is verbetering van de waterkwaliteit. Meer oevervegetatie zorgt voor helderder water, meer sedimentatie en minder erosie waardoor het aantal waterplanten toeneemt. Het gevolg is dat de problematiek van overmatig slib vermindert.

Er ontstaan weer heldere randen met goede paaiplaatsen en kraamkamers voor vissen. De grotere landschappelijke kwaliteit versterkt de recreatieve functie.

Vooroevers werken als een natuurlijke golfbreker voor de dijken. Mogelijk hoeven dijken met vooroevers minder te worden verhoogd om de gewenste veiligheid te bereiken.

→ **Klimaatbestendig Markermeer en IJmeer**

Behalve een betere waterkwaliteit is veiligheid belangrijk. Door de klimaatverandering zal het waterpeil moeten kunnen stijgen. Het peilbeheer is op dit moment niet natuurlijk. 's Zomers staat het peil 20 cm hoger dan 's winters. Van nature zou dit juist omgekeerd moeten zijn. Ook zouden er veel meer peilfluctuaties moeten optreden. Binnen het IJsselmeergebied biedt het Markermeer de beste kansen voor een natuurlijker peil. Een lager nazomerpeil kan bij extreme wateraanvoer in de winter als extra buffer dienen. Bovendien is de spuicapaciteit bij de Afsluitdijk dan beter te garanderen, ondanks de hogere zeewaterniveaus.

Ook binnendijks is een meer natuurlijk peilbeheer nodig. De bodemdaling in de polders gaat door, onder meer als gevolg van bemaling. Meer delen van Flevoland moeten geschikt worden gemaakt voor extra waterberging, bijvoorbeeld om grote hoeveelheden neerslagwater kwijt te kunnen.

Onderzoek moet meer inzicht geven in de invloed van klimaatverandering op het ecologisch systeem van grote wateren, zoals de visstand en de overlevingskansen voor driehoeksmosselen.

3.3 Impressie van het congres 'Flevoland over 20 jaar'

De deelnemers onderstrepen het belang van het IJmeer en Markermeer als robuust natuurgebied, met voldoende kansen voor recreatie. De blauwe parel-visie blijkt te inspireren. De eland als icoon voor helder water en robuuste natuur spreekt erg aan.

Naast instemming met de visie, is er veel bijval voor de constatering dat het nodig is de ecologische achteruitgang van het IJmeer en Markermeer te keren. Natura 2000, het netwerk van beschermde natuurgebieden in Europa, is een belangrijk uitgangspunt. Nederland heeft de plicht natuur te behouden en goed te ontwikkelen, zoals in en bij het IJmeer en Markermeer. De aanleg van moerassen, wetlands en vooroevers kan winst opleveren voor de natuur omdat het meer helder water oplevert. Dergelijke ingrepen kosten weliswaar geld, maar deze investeringen leveren behalve voor de natuur ook voor de mens veel profijt op.

Naast investeringen is vooral ook bestuurlijke daadkracht nodig. Politici en bestuurders dienen meer tussen de oren te krijgen dat robuuste natuur een investering waard is. Een programmaminister, meent de één, of de provincies Flevoland en Noord-Holland samen, vindt de ander, moeten ermee aan de slag.
